

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Keskittyminen “palveluiden kestävyys” ja säästämiseen niistä tarkoittaa vain sitä, että valtio ei halua ylläpitää perustuslaillisia velvoitteitaan, vaan ennemmin uhraa vammaisten ihmisten henkilökohtaisen kestävyys. Vammaispalvelut ovat sitä paitsi peruspalvelu, jolloin vammaispalvelulain säätäminen erityislaiksi on vähintäänkin outoa. Se mikä tavoitteissa on jaloa ja hyvää (kappaleen ensimmäinen virke) ei tule toteutumaan tämän lakiehdotuksen keinoilla, vaan keinot toimivat sitä vastaan.

On väärin, että tämän hallituksen esityksen takia jotkut vammaiset henkilöt siirrettäisiin sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin. He joutuvat silloin maksamaan vammastaan tai sairaudestaan johtuvasta välttämättömästä ja pitkäaikaisesta (usein elinikäisestä) avun ja tuen tarpeesta. Se sotii yhdenvertaisuutta vastaan. Se asettaisi vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan verrattuna vammattomiin henkilöihin. Se vaarantaisi vammaisten ihmisten oikeutta osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa. Myös vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus vaarantuisi. Vammaispalvelulain soveltamisalan muutos on myös YK:n vammaissopimuksen hengen vastaista. Emme kannata vammaispalvelulain soveltamisalan muutosta koskevaa esitystä.

Uskomme, että lakiesityksen takana on halua säästää vammaisten ihmisten palveluista, vaikka itse lakiesityksessä sitä ei sanotakaan suoraan. Vammaisten ihmisten tarvitsemasta avusta ja tuesta ei saa missään nimessä säästää.

Hallituksen lakiesityksen mukainen vammaispalvelulain soveltamisala on epätarkka ja on hyvin tulkinnanvarainen. Se voi johtaa eriarvoisuuteen hyvinvointialueiden välillä, koska hyvinvointialueiden soveltamisohjeet voivat poiketa toisistaan. Myös sosiaalityöntekijöiden välille voi muodostua eroja siinä, kuinka he lakia tulkitsevat. Vaarana on, että monet vammaiset henkilöt voivat joutua vammaispalveluiden ulkopuolella siksi, koska lakiesityksen mukainen vammaispalvelulain soveltamisala on epätarkka.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Suuri osa vammaispalveluista on ennaltaehkäiseviä toimia, ja niistä tinkiminen tulee kostautumaan suurempina kuluina myöhemmin. Lakiesityksen laatijoilla ei selvästikään ole käsitystä siitä, kuinka paljon arkinen apu voi merkitä vammaisen henkilön kunnon ylläpitämiselle. Lisäkuluja tulee lisää jo lyhyelläkin aikavälillä, kun sosiaalitoimi (sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut) saa lisäkuormitusta, ja kun vähävaraisten vammaisten resursseja karsitaan, ylläke rikollisuuteen kasvaa.

Yleisesti ottaen ihmisten luottamus yhteiskuntaan tulee laskemaan, kun he näkevät vammaisten ja heidän omaistensa kärsivän. Moni vammaisen omainen voi päätyä omaishoitajaksi, ja pois työmarkkinoilta, joilla kuulemma on työvoimapula, eivätkä palveluita paitsi jäävät vammaiset ihmisetkään pysty tekemään töitä. Yleisesti ottaen esitys torpedoi vammaisten henkilöiden autonomian ja itsemääräämisoikeuden.

Omaishoitajien saama korvaus on pieni, ja on hyvin todennäköistä, että he ajautuvat köyhyyteen. Jos omaishoitaja väsy työhönsä, näkyy se hänen omaisensa arjessa ja turvallisuudessa. Silloin vammaisen jää vaille tarvitsemaansa apua ja tukea. Erityisesti tämä vaikuttaa yksinhuoltajaperheisiin, joissa on vammaisen lapsi tai nuori.

Hallituksen lakiesityksen mukainen vammaispalvelulain soveltamisala on epätarkka ja on hyvin tulkinnanvarainen. Se voi johtaa eriarvoisuuteen hyvinvointialueiden välillä, kun hyvinvointialueiden soveltamisohjeet voivat poiketa toisistaan. Myös sosiaalityöntekijöiden välille voi muodostua eroja siinä, kuinka he lakia tulkitsevat. Vaarana on, että monet vammaiset henkilöt voivat joutua vammaispalveluiden ulkopuolella siksi, koska lakiesityksen mukainen vammaispalvelulain soveltamisala on epätarkka.

Vammaiset henkilöt, kuten muutkin ihmiset, joutuvat maksamaan asiakasmaksuja terveydenhuollosta sekä omavastuita lääkkeitä ja terveydenhuollon matkoista (Kela-kydyt). Terveydenhuollosta, terveydenhuollon matkoista ja Kela-korvauksellisista lääkkeitä joutuu maksamaan lain mukaan enintään 1600 euroa vuodessa (mikäli kaikki lain mukaiset maksukatot täyttyvät). Tämä vastaa lähes kahden kuukauden takuueläkettä, eli takuueläkeläisen tuloista maksukattojen maksaminen vie 1/6. Maksukatot eivät siis ole mikään pieni asia. Eli vammaiset henkilöt joutuvat jo nyt maksamaan paljon tarvitsemistaan terveysterveystoista.

On väärin lisätä entisestään vammaisten henkilöiden maksutaakkaa. Valtaosa vammaisista henkilöistä elää köyhyysrajan alapuolella tai on pienituloisia.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hallituksen muutosehdotus aiheuttaa maksuja elinikäisesti palveluita tarvitseville vammaisille henkilöille. Tuolloin he joutuvat joka päivä miettimään talouttaan, luoden kynnystä hakeutua palvelujen piiriin, koska odotettavissa oleva kulu voi johtaa siihen, että joudutaan tinkimään ruoasta tai asumisesta. Tätä pahentaa se, että palveluiden saaminen altistaisi vammaiset ihmiset ja heidän perheensä entistä enemmän virkalistajien mielivallalle, tehden tilanteesta epävarmemman ja se myös johtaisi varmasti sekä alueelliseen eriarvoisuuteen että palveluiden eväämiseen eri ikäryhmiltä (erityisesti lapsilta, nuorilta ja vanhuksilta, jotka käyttävät nykyään paljon vammaispalveluita). Muutosehdotus avaa myös oven palvelujen saamisen tulosidonnaisuudelle, eli sille, että palveluita saavat vain pienituloiset asiakkaat (esim. sosiaalihuoltolain mukaiset kotipalvelut). Yleisesti ottaen epätasa-arvo yhteiskunnassa kasvaisi entisestään.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

“Elämänvaiheessa tavanomainen avun ja tuen tarve” on todella mielivaltainen ja epäselvä käsite. Kuka on tämä “elämänvaiheessaan tavanomainen” ihminen, jonka mukaan tämä määritellään? Onko kyseessä mediaani, keskiarvo, vai jokin muu keino selvittää “tavanomaisuus”? “Tavanomainen” vaihtelee yhteiskuntaluokan, asuinpaikan, kulttuurin ja monen muun asian suhteen, joten näin ylimalkainen määritelmä kuin tässä säännösehdotuksessa on, on täysin absurdi ja kelvoton.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tämän lakiesityksen mukainen vammaispalvelulaki on sellainen, että osa vammaisista henkilöistä voi joutua vammaispalvelulain mukaisten palveluiden ulkopuolelle. Asiakkaan edun pohdinnassa ei saa enää huomioida palveluista mahdollisesti perittäviä asiakasmaksuja tai palveluiden saatavuutta. Se on väärin ja johtaa vammaisten ihmisten ja heidän perheidensä köyhtymiseen entisestään.

Pelkäämme, että hallituksen esittämän vammaispalvelulain soveltamisalan muutoksen takia vain harva vammaainen henkilö pääsee vammaispalvelulain piiriin, eli voi ylipäänsä saada vammaispalvelulain mukaisia palveluita ja tukia. Tämä hallituksen esittämä soveltamisalan muutos on niin suuri, että se muuttaa koko vammaispalvelulain hengen.

Koska meidän terveydenhuoltojärjestelmämme ei ole maksuton, on täysin vastuutonta olla huomioimatta asiakkaan taloudellista tilannetta palvelujen tarjoamisessa. Jos järjestelmä olisi oikeasti kattava ja oikeudenmukainen, niin meillä olisi sosialistinen järjestelmä, jossa kaikille tarjottaisiin täydet sote-palvelut kaikille maksutta ja mukisematta.

Vammaiset henkilöt, kuten muutkin ihmiset, joutuvat maksamaan asiakasmaksuja terveydenhuollosta sekä omavastuita lääkkeistä ja terveydenhuollon matkoista (Kela-kydyt). Terveydenhuollosta, terveydenhuollon matkoista ja Kela-korvauksellisista lääkkeistä joutuu maksamaan lain mukaan enintään 1600 euroa vuodessa (mikäli kaikki lain mukaiset maksukatot täyttyvät). Tämä vastaa lähes kahden kuukauden takuueläkettä, eli takuueläkeläisen tuloista maksukattojen maksaminen vie 1/6. Maksukatot eivät siis ole mikään pieni asia. Vammaiset henkilöt joutuvat siis jo nyt maksamaan paljon tarvitsemistaan terveysterveystoista.

Edellä mainitut maksukatot eivät sisällä kaikkia ihmisen tarvitsemia julkisesti tuotettuja terveys- ja sosiaalipalveluita, vaan esimerkiksi potilas joutuu maksamaan osastohoidostaan vuorokausimaksuja, vaikka hänen asiakasmaksukattonsa olisi täynnä. Lisäksi Kela ei korvaa kaikkia reseptilääkkeitä. Nämä lääkkeet eivät sisälly lääkekattoon.

On väärin lisätä entisestään vammaisten henkilöiden maksutaakkaa. Valtaosa vammaisista henkilöistä elää köyhyysrajan alapuolella tai on pienituloisia, koska arviolta 15-20 prosenttia vammaisista henkilöistä on mukana työelämässä. Valtaosa vammaisista henkilöistä on eläkkeellä tai työttömänä. Tämän lisäksi vammaisten henkilöiden koulutustaso on valtaväestöä alhaisempi.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Tämä on hieno ajatus, mutta säädösmuunnokset yleinen mielivaltaisuuteen rohkaiseminen tekee näistäkin kohdista epäluotettavia. Säädos olisi tosin vielä huonompi ilman näitä momentteja.

On väärin, että soveltamisalan muutoksen takia jotkut vammaiset henkilöt siirrettäisiin sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin. He joutuisivat silloin maksamaan vammastaan tai sairaudestaan johtuvasta välttämättömästä ja pitkäaikaisesta (usein elinikäisestä) tarvitsemastaan

avusta ja tuesta. Se sotii yhdenvertaisuutta vastaan. Se on myös YK:n vammaissopimuksen hengen vastainen asia. Emme kannata vammaispalvelulain soveltamisalan muutosta.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

On väärin, että tämän hallituksen esityksen takia jotkut vammaiset henkilöt siirrettäisiin sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin. He joutuisivat silloin maksamaan vammastaan tai sairaudestaan johtuvasta välttämättömästä ja pitkäaikaisesta (usein elinikäisestä) avun ja tuen tarpeesta. Se sotii yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa vastaan. Se asettaisi vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan verrattuna vammattomiin henkilöihin. Se vaarantaisi vammaisten ihmisten oikeutta osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa. Myös vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus vaarantuisi. Vammaispalvelulain soveltamisalan muutos on myös YK:n vammaissopimuksen hengen vastaista. Emme kannata vammaispalvelulain soveltamisalan muutosta koskevaa esitystä.

Uskomme, että lakiesityksen takana on halua säästää vammaisten ihmisten palveluista, vaikka itse lakiesityksessä sitä ei sanotakaan suoraan. Vammaisten ihmisten tarvitsemasta avusta ja tuesta ei saa missään nimessä säästää.

Emme myöskään kannata sosiaalihuolto- ja vammaispalvelulakien muuttamista siten, että sosiaalihuoltolakiin kirjattaisiin se, ettei asiakkaan etua arvioitaessa saisi antaa painoarvoa asiakasmaksuille tai palveluiden saatavuudelle.

Lakiesityksen vaarana on, että vammaiset henkilöt rajautuvat kokonaan palveluiden ulkopuolelle, kun heillä ei ole varaa maksaa palveluistaan niistä perittäviä maksuja. Tämä voi johtaa yhteiskunnan lisäkustannuksiin, kun vammaiset henkilöt joutuvat raskaampien palveluiden piiriin (esim. erikoissairaanhoidon piiriin), koska he menevät huonompaan kuntoon. Mitä pidempään asiakas joutuu odottamaan hoitoon pääsyä, niin sitä huonompaan kuntoon hän voi mennä. Ja se tuo merkittäviä lisäkustannuksia yhteiskunnalle.

Vammaispalvelulain palveluita koskevien pykälien muutosta hallituksen esityksen mukaisesti kannatamme. Hallituksen esittämät muutokset palveluita koskevissa vammaispalvelulain pykälissä ovat pieniä ja lähinnä teknisiä pykälä selventäviä asioita.

On hyvä, että hallitus ei lähtenyt esittämään suurempaa muutosta vammaispalvelulain palveluita koskeviin pykäliin. Erityisen hyvä on, ettei hallitus esitä vammaispalvelulain muutoksen yhteydessä ikääntymisrajausta vammaispalvelulakiin. Kuitenkin lakiesityksen mukaisessa soveltamisalan muutoksessa mainittu elämänvaiheen tavanomainen avun ja tuen tarve (lain pykälä, 3. momentti) on mielestämme epäsuora ikääntymisrajaus. Se rajaa paljolti lapset, nuoret ja ikäihmiset pois vammaispalveluiden piiristä. Jopa keski-ikäinen vammaisen ihminen saattaa joutua pois vammaispalveluiden piiristä. Laissa pitäisi määritellä se, mitä tarkoitetaan henkilön elämänvaiheessa tavanomaisella avun ja tuen tarpeella. Määritelmän pitäisi olla selkeä ja kansanomainen.

Hallituksen lakiesityksen mukainen vammaispalvelulain soveltamisala on epätarkka ja on hyvin tulkinnanvarainen. Se voi eriarvoisuuteen hyvinvointialueiden välillä, kun hyvinvointialueiden soveltamisohjeet voivat poiketa toisistaan. Myös sosiaalityöntekijöiden välille voi muodostua eroja siinä, kuinka he lakia tulkitsevat. Vaarana on, että monet vammaiset henkilöt voivat joutua vammaispalveluiden ulkopuolella siksi, koska lakiesityksen mukainen vammaispalvelulain soveltamisala on epätarkka.

On hyvä, että hengityshalvauspotilaille maksetaan jatkossakin ylläpitokorvausta. Tosin vähän pienempää kuin aiemmin. Samoin on hyvä, että vammaispalvelulaissa on edelleen omana pykälänään kehitysvammaisten työtoiminta.

Kuitenkin on niin, että pelkäämme, että hallituksen esittämän vammaispalvelulain soveltamisalan muutoksen takia vain harva vammaisen henkilö pääsee vammaispalvelulain piiriin, eli voi ylipäänsä saada vammaispalvelulain mukaisia palveluita ja tukia. Tämä hallituksen esittämä soveltamisalan muutos on niin suuri, että se muuttaa koko vammaispalvelulain hengen.

Jos vuonna 2023 hyväksytyn vammaispalvelulain soveltamisala onkin laaja, niin nykyinen hallitus menee toiseen ääripäähän ja kaventaa vammaispalvelulain soveltamisalan todella pientä joukkoa koskevaksi. Pelkäämme, että esim. vammaispalvelulain mukainen asumisen tuki jää kuolleeksi kirjaimiksi kun suurin osa vammaisista henkilöistä siirretään sosiaalihuoltolain mukaisiin asumispalveluihin. Se tarkoittaa yhä laitosmaisempia palveluita ja kotihoitoa. Tämä vaarantaa vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeuden sekä oikeuden osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa. Lisäksi tarkoitus on ollut päästä eroon vammaisten henkilöiden laitosasumisesta kokonaan.

Vammaispalvelulaissa on palveluita, joita ei sosiaalihuoltolaissa ole. Ja vaikka sosiaalihuoltolaissa olisikin vastaava palvelu, ei sen mukainen palvelu välttämättä ole tarkoituksenmukainen vammaiselle henkilölle. Soveltamisalan muutos voi siis johtaa epätarkoituksenmukaisiin palveluihin. Sellaisiin palveluihin, jotka eivät vastaa vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeisiin.

Lisäksi sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat maksullisia. Maksut riippuvat asiakkaan ja hänen perheensä tuloista.

Osa sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista on tulosidonnaisia, eli niitä ei myönnetä kaikille. Esimerkiksi kotipalvelut ja kuljetuspalvelut ovat sellaisia palveluita. Niitä ei siis myönnetä kaikille asiakkaille, vaan vain todella pienituloisille asiakkaille. Se on väärin.

Ja suuri ongelma sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa on se, että ne ovat harkinnanvaraisia, määrärahasidonnaisia. Kaikilla hyvinvointialueille ei ole ylipäänsä tarjolla kaikkia sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Vammaispalvelulain mukaiset palvelut ovat pääosin sellaisia, jotka on pakko myöntää riippumatta hyvinvointialueen rahatilanteesta. Niihin on asiakkaalla subjektiivinen oikeus.

Vammaiset henkilöt, kuten muutkin ihmiset, joutuvat maksamaan asiakasmaksuja terveydenhuollosta sekä omavastuita lääkkeistä ja terveydenhuollon matkoista (Kela-kyydit). Terveydenhuollosta, terveydenhuollon matkoista ja Kela-korvauksellisista lääkkeistä joutuu maksamaan lain mukaan enintään 1600 euroa vuodessa (mikäli kaikki lain mukaiset maksukatot täyttyvät). Tämä vastaa lähes kahden kuukauden takuueläkettä, eli takuueläkeläisen tuloista maksukattona maksaminen vie 1/6. Maksukatot eivät siis ole mikään pieni asia. Vammaiset henkilöt joutuvat siis jo nyt maksamaan paljon tarvitsemistaan terveystalvastaista.

Edellä mainitut maksukatot eivät sisällä kaikkia ihmisen tarvitsemia julkisesti tuotettuja terveys- ja sosiaalipalveluita, vaan esimerkiksi potilas joutuu maksamaan osastohoidostaan vuorokausimaksuja, vaikka hänen asiakasmaksukattonsa olisi täynnä. Lisäksi Kela ei korvaa kaikkia reseptilääkkeitä. Nämä lääkkeet eivät sisälly lääkekattoon.

On väärin lisätä entisestään vammaisten henkilöiden maksutaakkaa. Valtaosa vammaisista henkilöistä elää köyhyysrajan alapuolella tai on pienituloisia, koska arviolta 15-20 prosenttia vammaisista henkilöistä on mukana työelämässä. Valtaosa vammaisista henkilöistä on eläkkeellä tai työttömänä. Tämän lisäksi vammaisten henkilöiden koulutustaso on valtaväestöstä alhaisempi.

Mielestämme vammaispalvelulain soveltamisala pitäisi pitää ennallaan. Samoin sosiaalihuoltolaki tulisi pitää ennallaan.

Jos vammaispalvelulain soveltamisalaa halutaan jotenkin muuttaa, niin vähentäisimme ensisijaisten lakien mukaisten palveluiden käyttämisen velvoitetta YK:n vammaissopimuksen mukaisen vammaisuuden määritelmän täyttävien henkilöiden kohdalla.*

Vammaispalvelulaissa pitäisi määritellä, ketkä ovat vammaisia henkilöitä. Tässä tulisi käyttää YK:n vammaispalvelulain vammaisuuden määritelmää.

Toivomme, että hallitus muokkasi lakiesitystään ennen sen jättämistä eduskunnalle. Lakiesitys tekee epäselvemmäksi lain soveltamiseksi. Siksi kannatamme sitä, että hallitus muokkaa lakiesitystään taikka eduskunta hylkää sen äänestyksessä.

Hallituksen ja eduskunnan on syytä ottaa inhimilliset näkökulman huomioon. Pelkäämme, että mikäli, tämä lakiesitys hyväksytään sellaisenaan, niin monet vammaiset henkilöt tippuvat yhteiskunnan ulkopuolelle.

Jos hyvinvointialueiden tavat tulkita vammaispalvelulakia ovat kovin erilaiset, niin se on perustuslain vastaista. Silloin ihmisiä ei enää kohdella tasa-arvoisesti. Se vaarantaa vammaisten henkilöiden perusoikeudet ja hyvinvointiyhteiskuntamme romuttuu.

Eduskunta edellytti vammaispalvelun lykkäämisen yhteydessä esitetystä lausumassa vammaispalvelulain ensisijaisuuden kehittämistä: ”Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ryhtyy toimenpiteisiin vammaispalvelulain soveltamisalan, lain ensisijaisuuden ja lain yksittäisten säännösten tarkkuuden kehittämiseksi siten, että kaikki vammaiset pääsevät tosiasiallisesti heille

kuuluviin palveluihin.” Tässä Orpon lakiesityksessä mennään ihan toiseen suuntaan kuin mitä eduskunta on halunnut.

Jokaisella hyvinvointialueella tulisi olla pätevä, puolueeton ja sote-palveluista riippumaton vammaisasiavastaava, joka ajaisi vammaisten henkilöiden etua ja tasapuolista kohtelua.

Suomeen pitäisi perustaa vammaisasiavaltuutetun virka ja toimisto katsomaan asiaa koko Suomen tasolla. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei ehdi perehtyä kaikkeen.

Aromaa Juuso

Vasemmistoliitto rp - Elina Nykyri - Vasemmistoliiton vammaispoliittinen
työryhmä